

UTICAJ SAVREMENOG POLITIČKO-TERITORIJALNOG USTROJA NA PROMJENE U NASEOBINSKOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE SA POSEBNIM OSVRTOM NA SARAJEVSKO NASELJE DOBRINJA

Ranko MIRIĆ

Univerzitet Sarajevu, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju, BIH-71000 Sarajevo, Zmaja od Bosne 33-35
e-mail: itobas@yahoo.com.au

IZVLEČEK

Z Daytonskim mirovnim sporazumom in posledično politično-teritorialno razdelitvijo Bosne in Hercegovine na dve entiteti je prišlo do prestrukturiranja naselbinskega sistema in delitve velikega števila naseljenih krajev.

Razmejitvena črta med entitetama je v teh naseljih povzročila pomembne prostorske in funkcionalne spremembe. Zelo specifičen primer je sarajevsko naselje Dobrinja, ki plastično odraža vse paradokse in pomanjkljivosti sedanjega politično-teritorialnega ustroja.

Prispevek obravnava prostorsko-teritorialni vpliv razmejitvene črte na razpad naselbinskega sistema v Bosni in Hercegovini s posebnim poudarkom na visokourbaniziranem mestnem naselju Dobrinja ter spremembe morfološke in funkcionalne strukture v primerjavi z letom 1992.

Ključne besede: Daytonski mirovni sporazum, naselbinski sistem, medentitetska črta razmejitve, razpad, Dobrinja, morfološka in funkcionalna struktura

L'INFLUENZA DELL'ASSETTO POLITICO – TERRITORIALE CONTEMPORANEO SUI CAMBIAMENTI DEL SISTEMA INSEDIATIVO IN BOSNIA ED ERZEGOVINA CON PARTICOLARE RIFERIMENTO AL QUARTIERE DI DOBRINJA A SARAJEVO

SINTESI

Con la firma dell'Accordo di pace di Dayton e l'organizzazione politico – territoriale della Bosnia ed Erzegovina in due entità, è stato ristrutturato il sistema insediativo e numerose località sono state divise.

Le conseguenze e le implicazioni della definizione della linea di demarcazione tra le entità hanno provocato importanti cambiamenti territoriali e funzionali nei luoghi abitati. Un esempio specifico è il quartiere Dobrinja a Sarajevo, nel quale si manifestano tutti i paradossi e i difetti dell'attuale assetto politico – territoriale.

Nel contributo vengono esaminate l'influenza territoriale-funzionale della linea di demarcazione tra le entità sulla disintegrazione del sistema insediativo in Bosnia ed Erzegovina e del quartiere cittadino di Dobrinja, altamente urbanizzato, nonché i cambiamenti della struttura morfologica e funzionale rispetto alla situazione del 1992.

Parole chiave: Accordo di pace di Dayton, sistema insediativo, linea di demarcazione tra le entità, disintegrazione, Dobrinja, struttura morfologica e funzionale

UVOD

Političko-teritorijalni ustroj Bosne i Hercegovine i razvoj njenog naseobinskog sistema predstavlja dug historijski proces, koji se odvijao pod vrlo specifičnim političkim i socijalnim uslovima. Kroz dugu historiju, Bosna i Hercegovina je prolazila faze od pune državotvornosti, preko inkorporiranja u državne zajednice sa različitim stepenom političkog subjektiviteta i uređenja političkih odnosa sa njima. Do ponovne nezavisnosti i uspostavljanja potpune državotvornosti i samostalnosti 1992. godine, razvijao se specifičan naseobinski sistem koji je u velikoj mjeri bio uslovljen njenim političko-teritorijalnim razvojem.

Od 1977. godine, do sticanja nezavisnosti, političko-teritorijalni ustroj Bosne i Hercegovine je bio baziran na podjeli tadašnje Republike BiH (u sklopu bivše SFRJ) na 109 općina. Takva političko-teritorijalna podjela je bila osnova njenog socijalno-ekonomskog i političkog razvoja Republike.

U Bosni i Hercegovini, 1992. godine je registrovano prema zadnjem popisu 5824 naselja od čega 5571 naselja u kategoriji do 2000 stanovnika. Ova kategorija je činila 50,38% u ukupnom broju naselja. Naseobinski sistem Bosne i Hercegovine se prema tome odlikovao dominacijom seoskih naselja, dok se u kategoriji gradskih javljaju 253 naselja, ili 4,34% od ukupnog broja.

Ovdje treba napomenuti da se zbog kategorizacije podjele naselja na gradska i seoska (gradsko naselje je bilo ono sa 2 000 i više stanovnika od kojih je najmanje 90% sa nepoljoprivrednim zanimanjem) u Bosni i Hercegovini javljaju naselja i sa preko 10000 stanovnika koja se ne tretiraju kao gradska (npr. Janja u općini Bijeljina, koja je 1992. godine imala 10458 stanovnika).

Rezultat dugogodišnjeg razvoja naseobinskog sistema u Bosni i Hercegovini je formiranje specifične prostorne strukture naselja različitog hijerarhijskog ranga, uslovljene prostornim razmještajem stanovništva, ekonomskih sadržaja i prateće infrastrukture. Tim procesima je formirana i mreža naselja različitog hijerarhijskog ranga, koji su doveli do prostornog sistema "urbane armature" kao dominantnog faktora socijalno-ekonomskog i drugih aspekata razvoja Bosne i Hercegovine. Ta urbana armatura se ogledala u prostornoj egzistenciji osnovnog pravca (B. Šamac – Doboj – Zenica – Sarajevo – Konjic – Mostar – Čapljina) i lateralnih pravaca od istoka ka sjeveru (Goražde - Sarajevo – Travnik – Jajce – Banja Luka – B. Gradiška) te u sjevernom dijelu od zapada ka istoku (Bihać – Prijedor – Banja Luka – Doboj – Tuzla – Zvornik).

NEKE IMPLIKACIJE DEJTONSKOG POLITIČKO-TERITORIJALNOG USTROJA NA NASEOBINSKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE

Zaključivanjem Dejtonskog Mirovnog sporazuma,

Bosna i Hercegovina je utemljena na sasvim novom ustavno-pravnom i uopšte državno-pravnom ustroju kao decentralizirana država sa dva entiteta i centralnim institucijama koje su od vitalnog značaja za funkcioniranje jedne međunarodno priznate države. Davanje visokog stepena državotvornosti entitetima i uvođenje trostepenog (entiteti, kantoni, općine) političko-teritorijalnog ustroja, realno je bilo za očekivati da će takvi procesi imati dalekosežne i radikalne refleksije na sve sfere socijalne stvarnosti u državi.

Uzimajući u obzir da u BiH postoje i područja sa statusom Grada (Mostar, Sarajevo u Federaciji BiH, te Banjaluka i Istočno Sarajevo u Republici Srpskoj) funkcionisanje političko-teritorijalnog ustroja se u ovim prostorima Federacije odvija na četiri nivoa, a u Republici Srpskoj na tri.

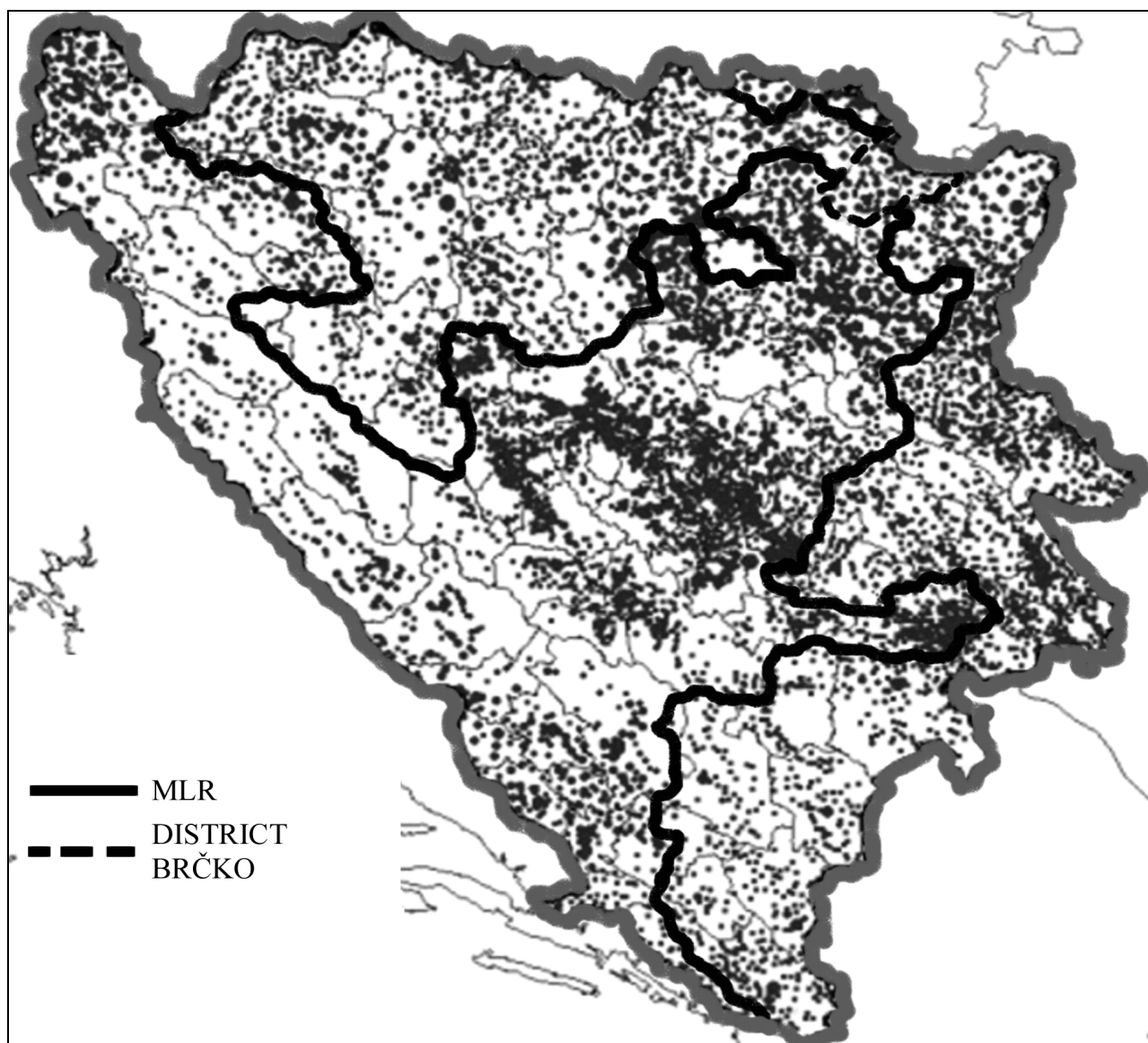
Na drugoj strani, Dejtonskim mirovnim sporazumom, koji je prevashodno uvažavao etničke i vojno-političke kriterije Bosna i Hercegovina je 1995. godine podjeljena na dva dijela, pri čemu su dezintegrirane dugogodišnje hijerarhijsko-funkcionalne, socijalne, infrastrukturne, privredne i sve druge veze između velikih urbanih centara, centara nižeg hijerarhijskog ranga i njihovog zaleđa, od resursnih potencijala, proizvodnih i drugih sadržaja (SPU F BiH 1, 1997).

U društveno-geografskom pogledu, MLR je razgradila naseobinski sistem koji je formiran dugi niz godina pod specifičnim historijskim i socijalno-ekonomskim uslovima, a kao radikalna posljedica se uočava izrazita dezintegracije naseobinskog sistema i urbane armature Bosne i Hercegovine.

Pri tom, urbani sistemi najvećeg ranga (primjer Sarajeva, kao metropolitenskog područja) su značajno izgubili su na svojoj demografskoj koncentraciji i kvantitetu naseobinskog gravitacionog potencijala, prije svega zbog karaktera političko-teritorijalne organizacije Bosne i Hercegovine (entiteti sa veliim stepenom državnih funkcija) i često, političkog nastojanja održavanja separatnog razvoja. Gotovo identična situacija su primjeri su urbanih područja Doboja, Goražda i Jajca.

Dezintegracija je naročito izražena u disoluciji osnovnog pravca urbane mreže (B. Šamac – Doboj – Zenica – Sarajevo – Konjic – Mostar – Čapljina) u njegovom sjevernom dijelu gdje se ukršta sa laterelnim pravcem Bihać – Banja luka – Doboj – Tuzla – Zvornik. Gotovo identičan primjer je višestruka prostorna a u uskoj vezi i funkcionalna dezintegracija pravca Goražde – Sarajevo – Travnik – Banja Luka – B. Gradiška koji je uzrokovan specifičnim prostornim pravcem pružanja MLR.

Odnos prostorne disperzije naselja i pravca pružanja MLR ukazuje na visok stupanj dezintegracije mreže naseljenih mjesta. Kvantitativno iskazana, ona je predstavljena brojem od 304 podjeljenih naseljenih mjesta, od dijelova urbanih cjelina do najmanjih seoskih naselja. Stepent dezintegracije je prostorno različit, što je

Sl. 1: Dezintegracija naseobinskog sistema Bosne i Hercegovine MLR-om (Nurković, Mirić, 34, 2005).

Fig. 1: Disintegration of the settlement system of Bosnia and Herzegovina through the IEBL (Nurković, Mirić, 34, 2005).

posljedica nejednake gustine naseljenosti pojedinih dijelova Bosne i Hercegovine i prostornog karaktera MLR (Nurković, Mirić, 2005, 35).

Posebno izražene posljedice pružanja MLR na sistem naselja i njihovu prostornu disperziju vidljive su sa karte 1, gdje su prikazana sva naseljena mjesta u Bosni i Hercegovini prema popisu iz 1991. godine.

Prostorno, proces dezintegracije je u najvećem obim izražen u sjeveroistočnim dijelovima (doline Ustore i Spreče, te donji tok Bosne), zatim u gradskom području Sarajeva, te Goražda i Jajca.

Posmatrano kroz odnos ukupnog broja naseljenih mjesta iz 1991. godine i broja podjeljenih naseljenih

mjesta, najveći stepen dezintegracije se javlja u sjevernom dijelu Bosne i Hercegovine (Općine Odžak sa 43%, odnosno Gradačac sa 42% podjeljenih naseljenih mjesta).

Najizraženiji primjeri su na prostoru prijeratnih općina Trebinje (21 podjeljeno naseljeno mjesto), Goražda (20), Trnova (18), Sanskog Mosta (17 podjeljenih n. mjesta).

Posmatrano kroz odnos ukupnog broja naseljenih mjesta iz 1991. godine i broja podjeljenih naseljenih mjesta, najveći stepen dezintegracije se javlja u sjevernom dijelu Bosne i Hercegovine (Općine Odžak sa 43, odnosno Gradačac sa 42% podjeljenih naseljenih mjesta).

Tabela 1: Neki primjeri odnosa broja naseljenih i podjeljenih naseljenih mjesta po općinama na osnovu popisa iz 1991. godine.**Table 1: A few examples of relations between numbers of inhabited and split inhabited areas by municipalities according to the 1991 Census.**

Općina	Broj podjeljenih naseljenih mjesta	Ukupan broj naselja (1991.)	Procentualni odnos naseljenih i podjeljenih mjesta
Bosanska Krupa	9	48	18,8
Odžak	6	14	43
Gradačac	16	38	42
Lopare	9	40	22,5
Stolac	14	36	38,8
Sanski most	17	75	22,3
Stari Grad	6	16	37,5

Kao poseban primjer navodimo sarajevsku općinu Stari Grad, gdje je MLR podjelila 6 od ukupno 16 prijeratnih naseljenih mjesta. U ovoj općini je jedan od najvećih stepena dezintegracije koji iznosi 37,5% (za općinu Trebinje on je znatno niži – oko 12%).

Vrlo visok stepen dezintegracije je izražen i na primjeru Stoca, gdje je podjeljeno 38,8% naseljenih mjesta na prijeratnom prostoru ove općine.

Drugi važan faktor transformacije naseobinskog sistema Bosne i Hercegovine je prisutan na administrativno-funkcionalnom planu i javlja se kod nekih naseljenih mjesta u podjeljenim prijeratnim općinama. Taj proces je najizraženiji kod novonastalih općina u zoni MLR, gdje naselja koja su kvalifikovana kao seoska ili naselja prelaznog tipa prerastaju političkim odlukama u administrativno-politička središta općina.

Paradoksalna je situacija da od 32 novonastale općine u Bosni i Hercegovini poslije 1992. godine (većina njih je posljedica uspostavljanja MLR i entitetske razine političko-teritorijalnog ustroja) niti jedna od njih za svoje administrativno središte nema naselje koje ulazi u rang gradskih, što rezolutno ukazuje da je politička sfera, a ne planska i racionalna potreba, imala presudnu

influcencu da ovakve promjene u prostorno-funkcionalnom ustroju naseobinskog sistema Bosne i Hercegovine.

Međuentitetska linija razgraničenja (Inter Entity Boundary Line), osim uzrokovanja nastanka novih općinskih teritorija, je zbog svog prostornog karaktera dovela i do manjih, ali značajnih promjena u prostornoj strukturi postojećih općina Bosne i Hercegovine.

To se prije svega reflektira na srazmjerno manje izmjene u smanjenju ili povećanju površina znatnog broja općina, te promjene u gravitacionom opsegu i povezivanju naseljenih mjesta nižeg hijerarhijskog ranga sa višim hijerarhijskim centrima.

U Bosni i Hercegovini je svega 47 od 109 općina zadržalo svoj teritorijalni obuhvat u odnosu na stanje iz 1992. godine, i sve te promjene su direktna posljedica postojanja Dejtonske linije razgraničenja (Mirić, 2004, 43).

Jedina promjena na trećem stupnju političko-teritorijalne organizacije, koja nije u direktnoj vezi sa Dejtonskom linijom razgraničenja je formiranje opštine Kostajnica od dijela prijeratne opštine Bosanski Novi.

Pri ovom treba navesti i manje, ali značajne izmjene teritorija općinskih granica koje su u direktnoj vezi sa

Tabela 2: Kategorizacija podjeljenih naseljenih mjesta u Bosni i Hercegovini na osnovu podataka o broju stanovnika iz popisa 1991. godine (prema podacima FZSS FBiH, 2002.)**Table 2: Classification of split inhabited places in Bosnia and Herzegovina based on the number of inhabitants according to the 1991 Census (data of the Federal Office of Statistics of the Federation Bosnia and Herzegovina, 2002).**

KATEGORIJA NASELJA	0–49	50–99	100–199	200–499	500–999	1000–1999	2000–4999	5000–9999	10000–19999	20000–50000
Broj naselja u određenoj kategoriji ¹⁾	53	33	51	78	38	31	14	3	-	3*

¹⁾ Prema važećim podacima Federalnog zavoda za statistiku, navode se i tri naseljena mjesta kao "Sarajevo dio". To su prostori Opštine Ilidža, Novo Sarajevo i Novi Grad, gdje nije moguća realna kategorizacija zbog same strukture naselja, ali ona pripadaju općinama koje su brojale preko 20 000 stanovnika 1991. godine.

Složenost prostorne manifestacije promjene političko-teritorijalnog ustroja i njegovih referenci na gradsko područje Sarajeva je višestruko i multifunkcionalno.

Na ovom prostoru se egzaktno može sagledati dezintegrirajuća dimenzija dejtonske podjele Bosne i Hercegovine kroz nekoliko aspekta. Prije svega, poslije 1995. godine uspostavljena je sasvim nova političko-teritorijalna podjela.

Od nekadašnjih 10 općina gradske zajednice, u djelu koji je pripao Federaciji Bosne i Hercegovine formiran je Kanton Sarajevo na drugom stepenu (od općina Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilijaš, Hadžići, Ilidža i Vogošća), a od općina Stari Grad, Novi Grad, Centar i Novo Sarajevo, formiran je Grad Sarajevo. Prema tome, u ovom dijelu Bosne i Hercegovine imamo četverostepenu političko teritorijalnu podjelu (Federacije BiH, Kanton Sarajevo, Grad Sarajevo, općine).

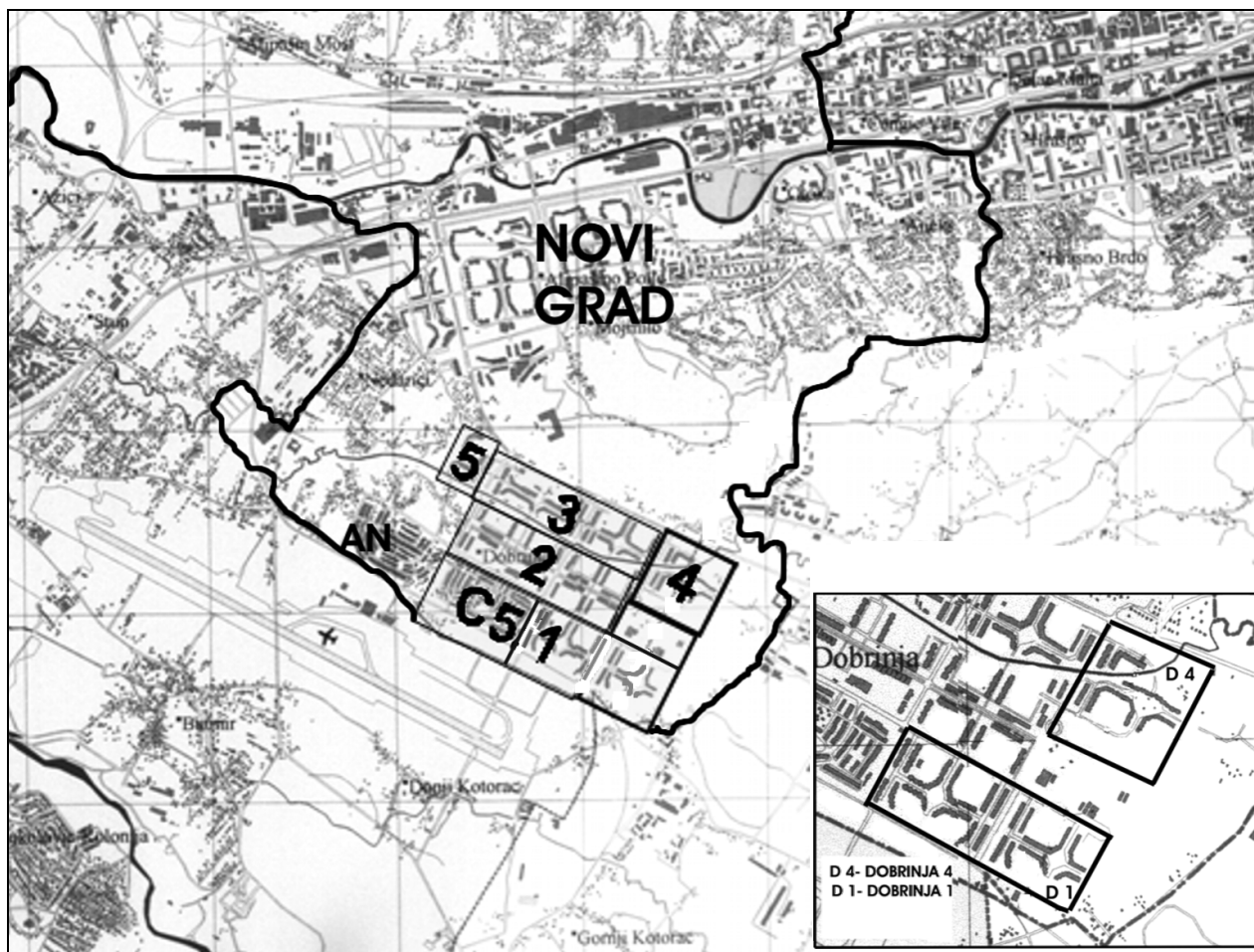
Od dijelova sarajevskih općina koje su pripale Republici Srpskoj (Istočni Stari grad od dijela općine

Stari Grad, Lukavica od dijela općine Novo Sarajevo i Kasindol odnosno Istočna Ilidža od dijela općine Ilidža) i općina koje su većim dijelom u njenom sastavu (općina Pale i općina Trnovo) formiran je Grad istočno Sarajevo. Ovom gradskom području su priključene i općine Sokolac i Rogatica.

Prema Dejtonskom sporazumu 56,2% prijeratne površine Grada i 98,5% njegovog stanovništva iz 1991. godine pripalo je Federaciji BiH, a Republici Srpskoj 43,8% gradske teritorije i 1,5% stanovništva (SPU F BiH 1,1997).

UTICAJ POLITIČKO-TERITORIJALNOG USTROJA NA MORFOLOŠKE I FUNKCIONALNE PROMJENE U NASELJU DOBRINJA

Jedna od takvih, prostorno malih promjena, je dezintegracija naseobinskog sistema u prostoru sarajevskog naselja Dobrinja. Samo naselje predstavlja moderan i

Sl. 3: Administrativna podjela naselja Dobrinja na mjesne zajednice i njen položaj unutar općine Novi Grad do 1992. godine.

Fig. 3: Administrative division of the Dobrinja settlement into town communities and its status within the Novi Grad municipality up to 1992.

planski osmišljen dio sarajevske općine Novi Grad, koja je prije rata bila i najbrojnija sarajevska gradska općina i treća po broju stanovnika u SR BiH u 1991. godini (iza Banja Luke i Zenice). Na prostoru od svega 47km² živjelo je 136 616 stanovnika ili 2 906,7 stanovnika na km². Po gustini naseljenosti, općina Novi grad je bila na prvom mjestu u BiH 1991. godine.

U njenom jugoistočnom dijelu je smješteno naselje Dobrinja, koje je bilo građeno i za potrebe XIV Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu. Naselje je sukcesivno nadograđivano od 1983. godine pa sve do 1991. godine.

Prijeratna podjela je, zbog velikog broja stanovnika i stambenog fonda, izvršena na nivou mjesnih zajednica kao najnižih administrativno-političkih cjelina. Tako je naselje podjeljeno na Dobrinju I, Dobrinju II, Dobrinju III, Dobrinju IV, Dobrinju V, a često se ovom stambenom naselju dodaju i Aerodromsko naselje i Kvadrant C-5. 1991. godine broj stanovnika je iznosio oko 32000.

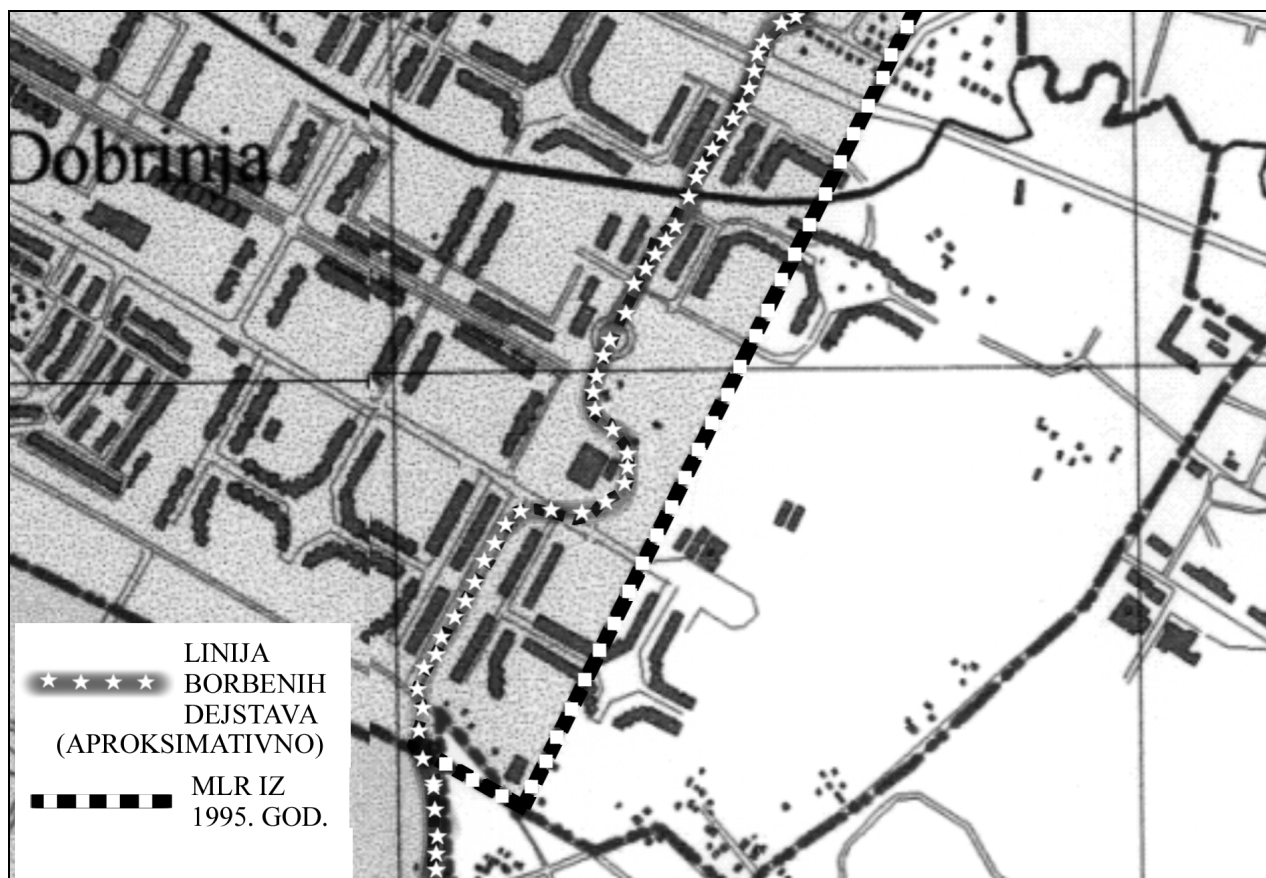
Kao zasebno naselje unutar općine, Dobrinja se odlikovala izrazitom namjenom za kolektivno stanovanje, a unutar samog naselja u širokom bulevaru bila je realizirana stambeno- poslovna namjena kroz veliki broj

različitih trgovačkih poslovnih prostora.

Interesantno je da je sjeverni dio naselja uz južni rub brda Mojnilo bio predviđen za rezidencijalno stanovanje, tj. za izgradnju ambasada i konzulata.

Ratni period od 1992. do 1995. godine je obilježen enormnim materijalnim razaranja i velikim stradanjima stanovnika ovog naselja. Zbog specifičnog položaja unutar ratnih operacija, Dobrinja je predstavljala ključno i strateški vrlo važno područje preko kojeg je opkoljeno Sarajevo ostvarivalo jedini mogući kontakt sa ostalim dijelovima pod kontrolom Armije BiH (tunel Dobrinja–Butmir), a zbog morfologije i strukture samog naselja, linije borbenih položaja su bile udaljene svega nekoliko desetina metara, i često su bile predstavljene samo cestom. Takva vojno-strateška situacija se održala gotovo čitav ratni period, da bi potpisivanjem Dejtonskog Mirovnog sporazuma došlo do sporne i nejasne situacije oko razgraničenja u istočnom dijelu naselja.

Problem je nastao zbog kartografske prezentacije MLR na ovom prostoru. Dejtonski mirovni sporazum u prvoj verziji ustanovio je MLR na kartama razmjere 1: 600000, a detaljna demarkacija je realizovana na kar-

Sl. 4: Linija borbenih dejstava i Međuentitetska linija razgraničenja ustanovljena 1995. godine na prostoru Dobrinje 1 i 4.

Fig. 4: Combat action line and Inter-Entity Boundary Line defined in areas of Dobrinja 1 and 4 in 1995.

tama u razmjeri 1:50000. Međutim, prenos kartografskih detalja je zbog specifičnog prostora ove visokourbanizirane cjeline postavio velike probleme pred međunarodnu zajednicu, koja je pokazala niz slabosti i nije djelovala sinhronizirano. Na drugoj strani, postojale su tvrdnje rukovodstva RS da se u Pentagonu javljaju karte gdje je linija prekida vatre identična MLR.

Karte koje su predstavljale dio Dejtonskog Mirovnog sporazuma sa ucrtanom MLR su na prostoru Dobrinje 1 i 4 pokazivale da granična linija prolazi djelimično dijeleći zgrade i stambene objekte sasvim neprihvatljivo sa bilo kojeg razumnog aspekta. Tako su u Dobrinji 4 podjeljene zgrade u ulici Indire Gandi, Danila Ponjarca i na Trgu Vilijama Šekspira, a u Dobrinji 1 obje zgrade u ulici Fočanski Propisi.

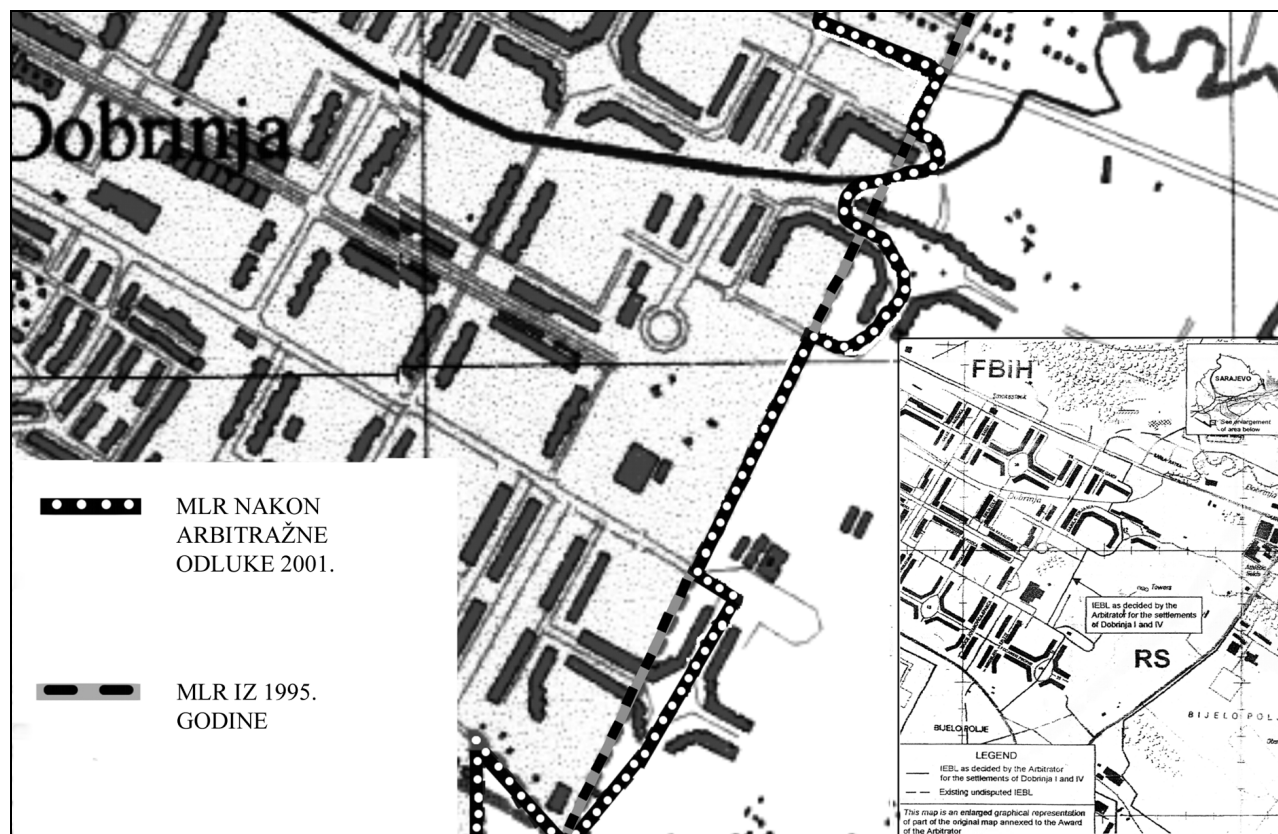
Prvi pokušaj uspostavljanja stalne MLR je završen 1996. burnim demonstracijama u dijelu Dobrinje koja je pripadala RS-u, nakon čega je proces stopiran sve do 2001. godine.

Ovakvo neriješeno stanje je generiralo naseljavanje dijelova Dobrinje 1 i 4 koje je do tada pripadalo RS te

izgradnju objekata i uspostavljanje separatne infrastrukture. To je bilo i razumljivo, jer su Dobrinja 1 i Dobrinja 4 ostali jedini visokourbanizirani dijelovi grada Sarajeva poslije potpisivanja dejtonskog Mirovnog sporazuma. Ovakvo neriješeno stanje potrajalo je sve do 2001. godine.

Tek 24. IV 2001. je donešena konačna odluka od strane Arbitra sudije D. Šeridana (Diarmuid Sheridan), po kojoj od predratnih 1150 stanova i oko 300 novoizgrađenih (uglavnom potkrovnih stanova), Federaciji BiH je pripalo 846 stanova i 84 poslovna prostora, a Republici Srpskoj dodjeljuje 370 stanova i 26 poslovnih prostora.

O samim paradoksimu situacije u vezi problema razgraničenja i donošenja arbitražne odluke govori i sam Arbitar za Dobrinju 1 i 4: "Pregledao sam te karte razmjere 1:50000 i ne mogu da shvatim kako je i jedan kartograf ili crtač karata mogao precizno povući liniju unutar područja Dobrinje 1 i Dobrinje 4 imajući u vidu kartu ove razmjere. Tek na kartama krupnije razmjere konture zgrada određenog područja postaju vidljive.

Sl. 5: Međuentitetska linija razgraničenja iz 1995. godine i njena konačna verzija ustanovljena arbitražnom odlukom 2001. godine na prostoru Dobrinje 1 i 4. (u donjem desnom uglu-karta iz Arbitražne Odluke 2001. godine).

Fig. 5: Inter-Entity Boundary Line from 1995 and its final version established by the 2001 Arbitral Award in the areas of Dobrinja 1 and 4 (bottom right, map from the 2001 Arbitral Award).

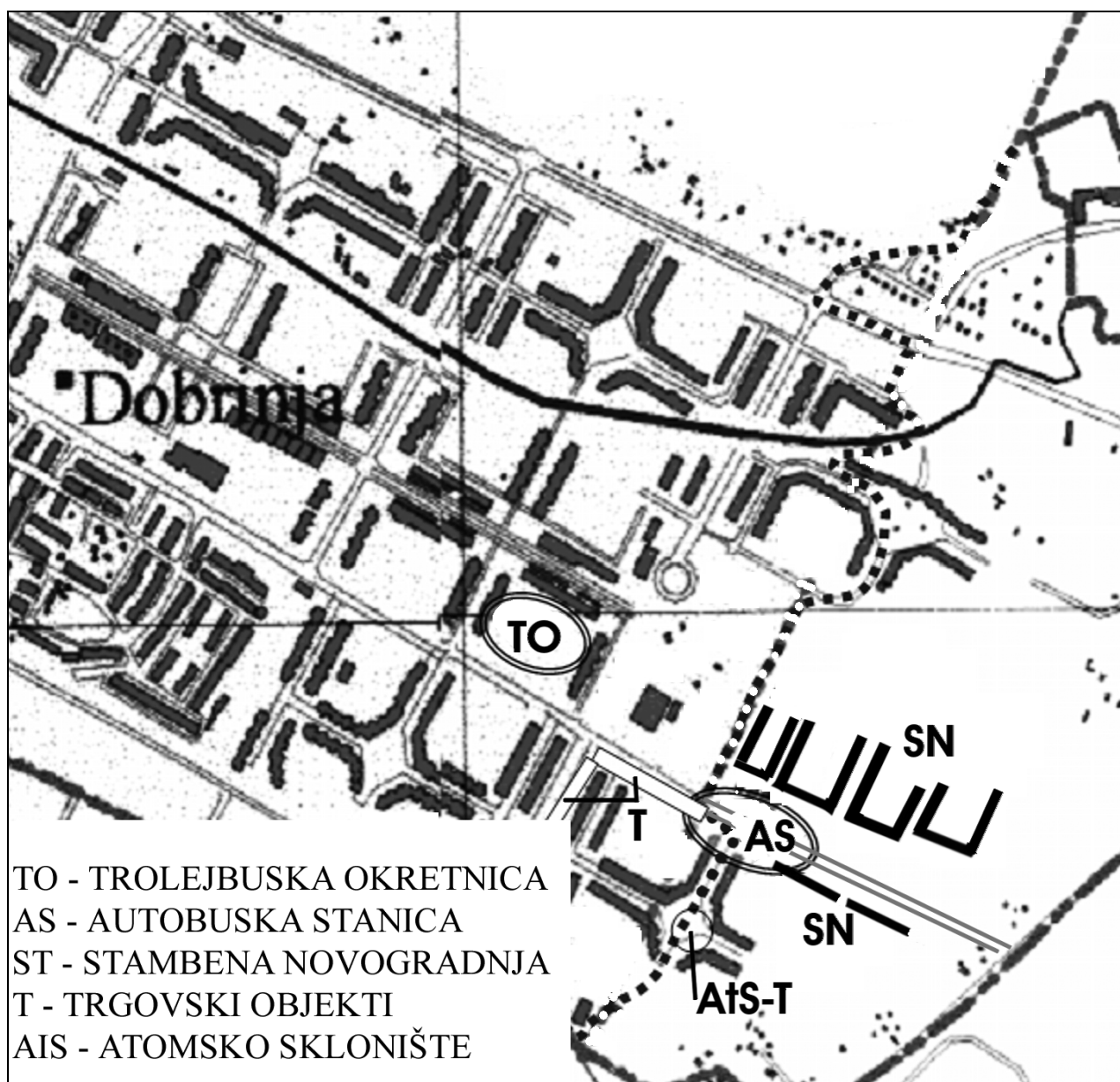
Čvrstog sam stanovišta da ni jedan kartograf ne bi promišljeno povukao linije kroz središte postojećih zgrada" (Šeridan, 2001).

Tom odlukom podjeljene su ulice D. Ponjarca, Fočanskih propisa, trg V. Šekspira i Ive Lole Ribara, dok je Federacija BiH dobila ulice Indire Gandi i Miroslava Krleže. Time je ozvaničena uspostava IEBL u ovoj zoni na osnovu člana 4, aneksa 2. Tom odlukom, koja nije bila savršena, je koliko-toliko ublažena neshvatljiva situacija da su čak i pojedine prostorije unutar stanova bile podjeljene entitetskom linijom.

Međutim, period od potpisivanja Dejtonskog Mirov-

nog sporazuma do arbitražne odluke, značajno je uticao na morfološke i funkcionalne izmjene u prostoru ova dva dijela Dobrinje. Zbog specifičnih političkih događanja u ovom dijelu Sarajeva, ni Međunarodna zajednica nije imala precizne i razrađene mehanizme uticaja na ubrzavanje Odluke o uspostavljanju MLR.

Zbog prevashodno političkih intencija o formiranju jakog gradskog središta od dijelova općina Sarajeva koje su ušle u sastav Republike Srpske, prostor Dobrinje 1 i Dobrinje 4, kao visokourbanizirana naselja su dobila poziciju "embriona" urbanog razvoja, jer je zaleđe Istočnog Sarajeva niskourbanizirano.

Sl. 6: Neke morfološke promjene na prostoru Dobrinje 1 i 4.

Fig. 6: Some of the morphological changes in the areas of Dobrinja 1 and 4.

Kao područje sa statusom Grada (Zakon o gradu, 1993–1996; Zakon o izmjenama, 2005) u Republici Srpskoj, Istočno Sarajevo ima relativno mali stambeni fond i mali broj stanovnika za gradske standarde (prema procjenama na 2 200 km² živi između 80 i 100 hiljada stanovnika).

Prema ovim pokazateljima, i imajući u vidu uspostavu kvalitetnijih standarda protoka ljudi, roba i informacija, prostori Dobrinje 4 i 1 u Republici Srpskoj su pretrpjeli značajne morfološke i funkcionalne promjene.

Prije svega, kao posljedica opće slike političke isključivosti i nastojanja da se izvrši separatan razvoj nekada jedinstvenog urbano-arhitektonskog prostora, došlo je do funkcionalne odvojenosti koja se oslikava kroz podjeljene infrastrukturne elemente kao što su elektro-prenos, grijanje, komunalije, gasifikacija, PTT saobraćaj i dr. Jedina zajednička djelatnost je za oba dijela Dobrinje 4 i 1 predstavlja vodosnadbjevanje, gdje i federalni dio dobija vodu iz RS. Interesantno je da je na primjer PTT saobraćaj, tj. cijena razgovora sa Srbijom i Crnom Gorom iz Dobrinje 4 i 1, koji pripadaju Republici Srpskoj višestruko jeftiniji u odnosu na iste usluge u Federaciji BiH, iako se radi o susjednim zgradama!

Drugi značajan faktor je transformacija gradskog saobraćaja u međunarodni. Naime, Dejtonskim mirovnim sporazumom, terminal trolejbuske okretnice je pripao Republici Srpskoj, čime je skraćena trolejbuska trasa, a terminal je preuređen u autobusku stanicu Istočno Sarajevo. Pri tom treba naglasiti da je ova autobuska stanica ima namjenu za lokalni, gradski, međugradski i međunarodni saobraćaj. Time je ovaj dio Dobrinje dobio sasvim novu funkcionalnu dimenziju naročito u saobraćajno-geografskom pogledu, jer je frekvencija prevoza putnika vrlo intenzivna.

Na drugoj strani, trolejbusko okretište je izmješteno na bivšem parking-prostoru u federalnom dijelu, tačnije u Dobrinji 2. Time je izvršena transformacija urbano-prostorne strukture na ovom prostoru i promjenjena najmena određenih prostornih cjelina u naselju.

Drugi faktor morfološke i funkcionalne transformacije je izgradnja velikog broja malih i montažnih trgovinskih objekata, naročito uz saobraćajnicu u Dobrinji 1, i na atomskom skloništu na bivšem trgu Ivo Lola Ribar, kojeg, sasvim nelogično, dijeli MLR!

U morfološkom pogledu, zbog već navedenih faktora, došlo je do vrlo intenzivne i obimne stambene gradnje u dijelu koji pripada RS. Izgradnja stambenih objekata za kolektivno je vezana za prostor istočno od autobuske stanice i za Dobrinju 1. Time se značajno povećava broj stanovnika ovih naselja, koji prema procjenama iznose oko 8000 stanovnika. U Federaciji BiH, prema procjenama, broj stanovnika u naselju Dobrinja je 2005. godine iznosio oko 25000.

Ovakav status i rješenje za naselje Dobrinju je reflektiralo pojavu vrlo specifičnih problema koji su posljedica političkog ambijenta u kojem se nalazi i

čitava Bosna i Hercegovina. Sama morfologija naselja koje je predstavljalo jedinstvenu urbanu cjelinu na jednoj strani, i političko-teritorijalni preustroj sa entitetskim ingerencijama na drugoj strani, implicirali su da ovaj dio kontakta entiteta postane nerijetko prostor trgovine narkoticima, nelegalne trgovine različitim robama i sl., što je usko povezano sa ograničenim nadležnostima policijskih uprava.

Jedan od problema je i funkcionalnost nekih objekata kao što je na primjer osnovna škola "Dobrinja" (prije Dušan Pajić-Dašić) koja se nalazi neposredno uz entitetsku liniju, i koja je kapacitetima bila predviđena i za školsku populaciju mjesnih zajednica Dobrinja 1 i 4, a koju sada pohađaju isključivo učenici iz federalnog dijela Dobrinje.

Na kraju, progresom u političkoj sferi, postepeno se javljaju tendencije racionalnijeg gledanja na efikasnije funkcionisanje u ovom dijelu gradskog područja. Jedan od značajnih pomaka je u okviru projekta "SERDA" gdje je na međuentitetskom nivou, potpisan ugovor o izgradnji nastavka trolejbuske linije koja će se iz federalnog dijela nastaviti u prostor općine Istočna Ilidža, kojem pripadaju Dobrinja 1 i 4, čime će se stvoriti povoljniji ambijent za progresivnije i efikasnije funkcionisanje šireg ekonomskog i socijalnog prostora, i barem donekle, anulirati sve nelogičnosti ovakve dezintegracije jedinstvenog gradskog područja Sarajeva.

ZAKLJUČAK

Dejtonskim mirovnim sporazumom, međuentitetska linija razgraničenja (MLR) duga 1071 km, dijeli BiH na dva entiteta. Kao rezultat političkih dogovora, ovakva podjela nije uvažila gotovo ni jedan geografski aspekt funkcionalne organizacije prostora države, već je akcelerirala njenu geografsku, ekonomsku, socijalnu, političko-teritorijalnu i funkcionalnu dezintegraciju.

Političko-pravni okvir u kojem Bosna i Hercegovina funkcionira kao samostalna država je specifikum na svjetskom nivou, i do sada je pokazao na enormnom broju primjera svoju neefikasnost.

U pogledu naseobinskog sistema, MLR je podjelila 304 naseljena mjesta, od malih seoskih naselja sa manje od 50 stanovnika, do velikih makroregionalnih centara. Najradikalniji primjer je glavni grad Bosne i Hercegovine, Sarajevo, gdje MLR dijeli 44 naseljena mjesta, što čini gotovo 15% od ukupnog broja podjelenih naselja.

Unutar njega, posebnu pažnju privlači naselje Dobrinja, na čijem je primjeru ovakav političko-teritorijalni ustroj plastično pokazao svu apsurdnost supremacije političkih odluka nad racionalnom potrebom efikasnog funkcionirajućeg razvoja jednog prostora.

Funkcionalne i morfološke promjene u ovom naselju ukazuju na sve nedostatke koje implicira političko-teritorijalni ustroj i u vezi s njim, političke nadležnosti ko-

je su Dejtonskim Mirovnim sporazumom značajno usporile i zaustavile nužan progresivan ekonomsko-socijalni razvoj. Razgradnja jedinstvenog urbanog ambijenta, separatna infrastruktura, disolucija planski osmišljenih prostornih cjelina i mnogi drugi faktori, samo ukazuju da je aktuelno stanje regresivno. Ohrabruje činje-

nica da su određeni pomaci u fazi dogovora i realizacije (pored ostalih projekt "SERDA") kojim bi, uz političku volju i saradnju, socijalni i ekonomski ambijent u ovom prostoru a i na nivou države predstavljao kvalitetan pomak u stvaranju uslova za funkcionalniju i samoodrživu zajednicu svih naroda i građana Bosne i Hercegovine.

THE INFLUENCE OF THE CONTEMPORARY POLITICAL-TERRITORIAL STRUCTURE ON THE CHANGES IN THE SETTLEMENT SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH A SPECIAL FOCUS ON THE SARAJEVO SUBURBAN SETTLEMENT OF DOBRINJA

Ranko MIRIĆ

University of Sarajevo, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of Geography,
BIH-71000 Sarajevo, Zmaja od Bosne 33-35
e-mail: itobas@yahoo.com.au

SUMMARY

Following the Dayton Agreement, the 1071-km long Inter-Entity Boundary Line (IEBL) divides Bosnia and Herzegovina into two entities. Being the result of political agreements, the division ignored almost all geographical aspects of a functional organisation of state space, and only accelerated its geographic, economic, social, political-territorial and functional disintegration.

The political-legal framework within which Bosnia and Herzegovina functions as an independent state is a world class particularity, which has as such managed to prove its inefficacy in countless cases.

In terms of the settlement system, IEBL split 304 inhabited places, from small villages with less than 50 inhabitants to huge macroregional centres. The most radical case is the capital of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, where IEBL divides 44 inhabited places, almost 15% of the total number of split settlements.

Inside Sarajevo, the settlement that particularly strikes the eye is Dobrinja, on which example the political-territorial structure has graphically displayed all the absurdity of the supremacy of political decisions over a rational need for the functional development of an area.

The functional and morphologic changes in this settlement point out all the shortages implied by the political-territorial structure and the related political jurisdictions that considerably slowed down or even stopped the necessary continuous economic and social development with the Dayton Peace Agreement. The demolition of a unique urban environment, the separate infrastructure, the dissolution of sensibly planned spatial wholes and many other factors make it obvious that the current situation is regressive. What encourages is the fact that there have been some changes in the positive direction in terms of agreement and realisation (the "SERDA" project among others), with the help of which the social and economic environments in this area and also on the level of state could, aided by political will and cooperation, make a qualitative shift in the creation of conditions for a more functional and self-sustaining community of all nations and citizens of Bosnia and Herzegovina.

Key words: Dayton Peace Agreement, settlement system, Inter-Entity Boundary Line, disintegration, Dobrinja, morphologic and functional structure

KRATICE

BIH – Bosna i Hercegovina**MLR** – Međuentitetska linija razgraničenja**F BiH** – Federacija Bosne i Hercegovine**RS** – Republika Srpska**FZZS F BiH** – Federalni zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine

IZVORI I LITERATURA

AIM (2001): International Arbitrator Decides on Dobrinja. Alternativna informativna mreža, 25. 4. 2001. [Http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/200105/10511-005-trae-beo.htm](http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/200105/10511-005-trae-beo.htm), 04-2001.**Nurković, S., Mirić R. (2005):** Implikacije političko-teritorijalnog ustroja Bosne i Hercegovine na regionalnu strukturu i razvoj. Zbornik radova I kongresa geografa Bosne i Hercegovine. Sarajevo, Geografsko društvo Federacije Bosne i Hercegovine, 26–44.**Mirić R. (2004):** Regionalno-geografski aspekt savremene političko-teritorijalne podjele Bosne i Hercegovine. Magistarski rad (u rukopisu). Sarajevo, Prirodno-matematički fakultet u Sarajevu.**FZZS F BiH (2002):** Sistematski spisak naseljenih mjesta Bosne i Hercegovine (po entitetima). Sarajevo, Federalni zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine.**OHR (2001):** Arbitration Award for Dobrinja I and IV. Office of the High Representative and EU Special Representative. [Http://www.ohr.int/other-doc/dobrinja-arbtr/default.asp?content_id=3563](http://www.ohr.int/other-doc/dobrinja-arbtr/default.asp?content_id=3563), 04-2001.**SPU F BiH 1 (1997):** Strategija prostornog uređenja Federacije BiH, I faza. Sarajevo, Federalno ministarstvo prostornog uređenja i okoliša.**Zakon o gradu (1993–1996):** Zakon o gradu Srpsko Sarajevo. Službeni glasnik Republike Srpske, 25/93, 8/96 i 27/96.**Zakon o izmjenama (2005):** Zakon o izmjenama Zakona o Gradu Istočno Sarajevo. Službeni glasnik, 74/05.